

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ
КАФЕДРА СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА І КУЛЬТУРИ**

ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ

(Анотація до створення творчого проєкту:

«Створення сценічного образу Заступниці у виставі за мотивами п'єси Януша Гловацького "Замазура": від драматургічного аналізу до сценічного втілення»)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи БАМП 1-22

спеціальності – 026 Сценічне мистецтво

ОП «Акторська майстерність та
продюсування»

Сорока Єлізавета Романівна

Керівник творчого проєкту:

доцент кафедри, заслужений артист України

Довженко В'ячеслав Валерійович

Посилання на відеофіксацію творчого проєкту:

<https://youtu.be/LQiTwrrhrLM?si=i56Jl7xzrAtYb19B>

Київ 2026

ЗМІСТ

1. ВСТУП.....	3
2. АНАЛІЗ П'ЄСИ	
2.1 Загальні відомості про п'єсу та її актуальність.....	4
2.2 Літературний аналіз.....	5
3. АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ ТА РОЛІ	
3.1 Робота над образом.....	10
3.2 Практичний етап роботи. Отримання результатів. Втілення задуму.....	19
3.3 Розвиток ролі під час роботи над виставою. Включення в загальну концепцію вистави.....	21
3.4 Підсумковий аналіз роботи над роллю. Висновок.....	23
4. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ПОШУКІВ	
4.1 Акторські техніки застосовані у створенні ролі.....	25
4.2 Вплив спеціальної літератури на пошуки та створення персонажа.....	29
5. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ. ВИСНОВКИ	
5.1 Оцінка власних результатів та успіхів.....	32
6. ВИСНОВКИ.....	33
7. ДЖЕРЕЛА.....	35
8. ДОДАТКИ.....	36

1. ВСТУП

На початку навчального року наша акторська майстерня розпочала роботу над постановкою вистави за мотивами п'єси Януша Гловацького «Замазура». Після першого прочитання матеріалу я відчула особливий інтерес до цієї історії. Мене захопили обставини, в яких відбувається дія п'єси: закрита колонія для неповнолітніх дівчат, складні взаємини між вихованками та адміністрацією, атмосфера постійного контролю й прихованої напруги. Тоді ж у мене з'явилося відчуття, що з цього матеріалу може вийти справді цікава та сильна вистава.

Серед усіх персонажів мене особливо зацікавила Заступниця. На перший погляд вона не справляє враження негативного героя. Навпаки, вона поводить себе стримано, усміхається, демонструє турботу про порядок і благополуччя колонії. Спочатку я навіть сприймала її як людину, яка щиро намагається виконувати свою роботу. Проте в процесі читання п'єси поступово починає відкриватися інша сторона цього персонажа. За зовнішньою привітністю приховуються жорсткість, прагнення до влади та готовність використовувати страх як інструмент впливу на інших. Саме ця суперечливість образу викликала в мене найбільший інтерес і стала поштовхом до детальнішого дослідження персонажа.

Робота над роллю вимагала від мене не лише аналізу драматургічного матеріалу, а й вивчення середовища, у якому існує героїня. Для кращого розуміння образу я звернулася до матеріалів про жіночі колонії, заклади для неповнолітніх, а також до спогадів колишніх працівників пенітенціарної системи. Важливим орієнтиром у творчому пошуку стали також ідеї Леся Курбаса, викладені у праці «Філософія театру», адже саме через внутрішню логіку персонажа, його світогляд та життєвий досвід я намагалася наблизитися до створення сценічного образу.

2. АНАЛІЗ П'ЄСИ

2.1 Загальні відомості про п'єсу та її актуальність

У своїй дипломній роботі я досліджую створення сценічного образу Заступниці у виставі за мотивами п'єси Януша Гловацького «Замазура» («Попелюха»). У нашій сценічній версії персонаж Заступника був переосмислений режисером В'ячеславом Довженком як жіночий образ — Заступниця. Саме цю роль я виконувала у виставі.

П'єса Януша Гловацького написана у жанрі трагіфарсу. Для творчості драматурга загалом характерне поєднання гумору, абсурду та серйозних соціальних проблем. У «Замазурі» смішне постійно межує з трагічним: герої можуть жартувати, сперечатися або потрапляти в абсурдні ситуації, але за цим завжди стоять самотність, насильство, зловживання владою та людська безпорадність перед системою.

Жанр нашої вистави режисер визначив як психологічний трагіфарс. Під час роботи основна увага була зосереджена не стільки на казковому сюжеті «Попелюшки», скільки на внутрішніх процесах персонажів та механізмах влади всередині закритої спільноти. Казка у виставі стала лише формою, за якою приховується зовсім інша історія — про страх, маніпуляцію, боротьбу за вплив та прагнення людини зберегти себе в умовах жорсткої системи. Гловацький не розповідає історію через адміністрацію колонії чи через представників влади. Центром його уваги стають самі дівчата — ті, кого суспільство вже встигло засудити та відкинути. Завдяки цьому глядач бачить не офіційну картину виправної установи, а життя людей, які змушені існувати всередині цієї системи.

На мою думку, драматурга цікавить не лише сама колонія, а насамперед механізм виникнення влади та її вплив на людину. Автор показує, як легко під красивими словами про виховання, дисципліну та порядок можуть приховуватися страх, насильство й маніпуляція. Водночас він не створює однозначно позитивних чи негативних персонажів. Кожен герой має власну правду, власні травми та причини діяти саме так.

Саме такий погляд на матеріал ліг в основу нашої вистави. У процесі роботи ми прагнули дослідити не лише соціальну проблему, а й внутрішні механізми поведінки людини в умовах тиску, страху та боротьби за власне місце в системі.

2.2 Літературний аналіз

Історичний контекст

Під час роботи над виставою мені стало цікаво дізнатися більше про історію створення п'єси Януша Гловацького «Попелюх» («Замазура») та обставини, в яких вона була написана. Ознайомившись із матеріалами про автора та епоху, я зрозуміла, що багато тем, які порушуються в п'єсі, безпосередньо пов'язані з тогочасною ситуацією в Польщі.

П'єса була написана наприкінці 1970-х років та вперше поставлена у 1980 році. Це був період, коли в польському суспільстві накопичувалося невдоволення існуючою системою. Люди дедалі більше відчували розрив між тим, що демонструвала влада, і тим, що відбувалося насправді. У країні зростала соціальна напруга, виникали страйки та громадські рухи, які згодом призвели до великих політичних змін.

Читаючи про цей період, я звернула увагу на те, що однією з головних проблем була надмірна влада різних державних інституцій над людиною. Саме тому мене не здивувало, що Гловацький обирає місцем дії колонію для неповнолітніх дівчат. Мені здається, що в цьому випадку колонія є не лише конкретним місцем, а й своєрідною моделлю суспільства, де існують свої правила, покарання, контроль та боротьба за владу.

Також мене зацікавило те, що в п'єсі важливу роль відіграє режисер, який приїжджає знімати фільм про життя колонії. У процесі читання я зрозуміла, що через цього персонажа автор порушує питання правди та її приховування. Адміністрація хоче показати ідеальну картину, вихованки намагаються вижити в існуючих умовах, а режисер прагне знайти справжню історію. Через це майже

кожен персонаж існує одночасно у двох реальностях — тій, яку демонструє іншим, і тій, яку намагається приховати.

На мою думку, саме тому ця п'єса залишається актуальною сьогодні. Попри те, що вона була написана понад сорок років тому, у ній порушуються теми влади, маніпуляції, свободи вибору та відповідальності за власні вчинки. Саме ці питання стали для мене особливо цікавими під час роботи над виставою та образом Заступниці.

Такий варіант звучить набагато природніше, ніби ти сама прочитала матеріали про Гловацького і пояснюєш, що саме з них винесла для своєї роботи над роллю.

Тематичне та ідейне наповнення твору

Під час аналізу п'єси Януша Гловацького «Замазура» я дійшла висновку, що головною темою твору є влада та її вплив на людину. Автор досліджує не лише те, як влада змінює тих, хто її має, а й те, як вона впливає на тих, хто змушений їй підкорятися. Події відбуваються у виправній колонії для неповнолітніх дівчат, однак проблематика твору виходить далеко за межі цього простору. Колонія стає моделлю суспільства, у якому людина постійно стикається з контролем, маніпуляцією та боротьбою за вплив.

На мою думку, актуальність, закладена автором, полягає в дослідженні механізмів приховування правди та створення вигідної для влади картини реальності. Гловацький показує, як офіційний образ установи може кардинально відрізнитися від того, що відбувається всередині насправді. Саме тому важливе місце у п'єсі займає тема протистояння правди та її приховування. У нашій постановці режисер В'ячеслав Довженко змінив стать персонажа Заступника, перетворивши його на Заступницю. На мою думку, це рішення дозволило прибрати акцент із можливого сексуального підтексту окремих сюжетних ліній та зосередити увагу глядача саме на проблемі влади, маніпуляції та психологічного впливу на групу людей, які перебувають в умовах обмеженої свободи.

Висхідною подією вистави стає бунт у колонії. Для Заступниці ця подія означає втрату контролю над вихованками. Наслідком стає посилення режиму, обмеження прав дівчат та встановлення ще суворіших правил. Головною подією є приїзд режисера, який має зняти фільм про колонію. Саме в цей момент виникає загроза викриття правди. Для Заступниці це ризик втрати влади, посади та авторитету. Вона намагається контролювати ситуацію, впливати на дівчат і приховати реальний стан речей. Прагнучи зберегти власне становище та водночас справити враження на режисера, вона поступово загострює ситуацію і зрештою підставляє Попелюшку. Фінальною подією стає протест Попелюшки. Саме вона наважується порушити встановлені правила гри та продемонструвати реальність, яку всі намагалися приховати. У результаті Заступниця тимчасово відновлює свій вплив на вихованок, правда про колонію стане відомою. Для неї це означає моральну поразку та внутрішнє спустошення.

У сюжеті є кілька конфліктних ліній. Перш за все це *конфлікт між Заступницею та дівчатами*, в основі якого лежить боротьба за контроль і владу. Не менш важливим є конфлікт між *Заступницею та режисером*, оскільки їхні цілі протилежні: вона прагне приховати правду, а він намагається її знайти. Окрему роль відіграє конфлікт між *Заступницею та Попелюшкою*, яка стає загрозою для встановленого порядку. Також простежується конфлікт між *Заступницею та Принцем*, яку вона використовує як інструмент впливу на інших вихованок.

Існує й *внутрішній конфлікт Заступниці*. Вона прагне зберегти свою посаду та контроль над колонією, адже все її життя було побудоване навколо боротьби за стабільність і право займати своє місце в системі. Саме тому вона переконує себе, що жорсткі методи є необхідністю. Проте поступово стає зрозуміло, що страх і маніпуляція давно стали для неї не лише способом роботи, а й способом існування.

Драматургічний аналіз ролі

Заступниця не є головною героїнею цієї історії, але саме через неї багато в чому рухається весь конфлікт вистави. Вона є людиною, яка підтримує існування системи, контролює інших та робить усе можливе, щоб встановлений порядок не був порушений. Саме тому майже всі важливі події п'єси так чи інакше впливають на неї та змушують її діяти.

Спочатку мені здавалося, що головною метою Заступниці є просто утримання дисципліни в колонії. Але чим більше я аналізувала персонажа, тим більше розуміла, що насправді вона бореться не за порядок, а за власне місце у світі. Вона занадто багато втратила і занадто довго виборювала своє становище, щоб дозволити комусь його зруйнувати.

Під час створення вистави ми разом із режисером розробляли біографію персонажа та шукали події, які могли сформувати її світогляд. Саме тоді з'явилася висхідна подія, яка знаходиться за межами п'єси, але безпосередньо впливає на весь подальший розвиток історії. Нею став бунт у колонії.

Якщо поставити собі запитання: «Що зі мною сталося?», то відповідь Заступниці буде такою: «Я втратила контроль». Для неї це стало справжньою катастрофою. Бунт довів, що система, яку вона будувала роками, виявилася вразливою. Саме після цих подій вона починає діяти значно жорсткіше, посилює режим і ще сильніше переконує себе, що людей потрібно тримати в страху, інакше все зруйнується.

Наступною важливою подією для персонажа стає приїзд режисера. У цей момент її існування знову опиняється під загрозою. Якщо після бунту вона боялася втратити контроль над дівчатами, то тепер ризикує втратити набагато більше — свою посаду, репутацію та владу. Для мене ця подія звучить як: «Хтось може дізнатися правду». Саме з цього моменту всі дії Заступниці спрямовані на те, щоб приховати реальне життя колонії та не допустити викриття.

Головною подією ролі я вважаю момент, коли Заступниця вирішує підставити Попелюшку. Саме тоді з нею відбувається найсуттєвіша внутрішня

зміна. Якщо раніше вона ще могла пояснювати свої вчинки турботою про порядок чи необхідністю виконувати роботу, то в цей момент переходить межу. Для мене ця подія формулюється як: «Я готова пожертвувати іншою людиною заради власного порятунку». Після цього рішення повернутися назад вона вже не може.

Фінальною подією стає протест Попелюшки та викриття правди про колонію. «Я втратила все, заради чого боролася» - зовні Заступниця ще намагається триматися за залишки контролю, але внутрішньо вона вже спустошена. Вона досягає своєї мети лише тимчасово, проте зрештою правда все одно виходить назовні.

Наскрізню дію персонажа я визначила для себе як прагнення будь-якою ціною зберегти контроль над ситуацією та втримати власне місце в системі. Усі її рішення, навіть найжорстокіші, народжуються саме з цього бажання.

Мотивація Заступниці для мене полягає у страху втрати. Вона боїться втратити посаду, вплив, стабільність і той порядок, який будувала багато років. Саме цей страх поступово штовхає її до маніпуляцій, брехні та використання інших людей у власних інтересах.

Від початку і до кінця вистави персонаж проходить шлях від людини, яка переконана, що контролює все навколо, до людини, яка стикається з неможливістю контролювати правду. Саме в цьому русі від впевненості до внутрішнього краху я побачила головну драматургічну лінію своєї героїні.

3. АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЧНОГО ТВОРУ ТА РОЛІ

3.1 Робота над образом

Біографія персонажу

Для мене робота над біографією Заступниці стала одним із найважливіших етапів створення ролі. Коли я вперше прочитала п'єсу, то бачила перед собою жорстку, владну жінку, яка тримає вихованок у страху та не відчуває до них співчуття. Але чим більше я працювала над персонажем, тим більше розуміла, що сама по собі жорстокість не може бути характеристикою людини. Мене цікавило, що саме змусило її дивитися на світ таким чином.

Під час роботи над виставою я створила для Заступниці біографію, яка допомогла мені зрозуміти її логіку та мотиви. Я уявила дівчину, яка з дитинства жила в атмосфері суворих правил та постійних заборон. Вона росла в родині, де існувало чітке розділення на правильне і неправильне, а будь-яке відхилення від встановлених норм сприймалося як небезпека. Її виховували в переконанні, що світ сповнений спокус, а люди легко можуть зіпсуватися, якщо не тримати себе в рамках. Тому контроль став для неї не покаранням, а способом існування.

Я усвідомила те, що Заступниця майже ніколи не мала можливості самостійно обирати своє життя. Її бажання ставати балериною висміювали або забороняли, друзів обирали за неї, майбутню професію також визначили інші люди. Навіть коли вона стала дорослою, то продовжувала жити за сценарієм, який хтось складав замість неї. Через це вона навчилася не ставити під сумнів систему, а шукати в ній своє місце.

Особливо щемливим для мене стала її самотність. Попри те, що Заступниця постійно перебуває серед людей, вона майже ні з ким не має справжньої близькості. У дитинстві вона почувалася чужою серед однолітків, в академії не змогла стати частиною колективу, а в дорослому житті її стосунки часто будувалися не на почуттях, а на взаємній вигоді. Саме тому мені стало зрозуміло, чому вона так болісно реагує на появу режисера. У ньому вона бачить не лише

загрозу, а й можливість хоча б ненадовго відчутти себе потрібною комусь не через посаду.

Поступово я почала розуміти і її ставлення до вихованок колонії. Спочатку мені було складно прийняти те, що вона здатна настільки зневажливо ставитися до дівчат. Але потім я усвідомила, що для неї вони є живим нагадуванням про все те, чого вона боялася протягом життя. Вона дивиться на них через призму тих повчань і застережень, які чула з дитинства. В її уявленні вони стали доказом того, що батьки й дідусь мали рацію. Саме тому вона не бачить у них окремих особистостей, а бачить підтвердження власної картини світу.

Найважчим для мене було знайти пояснення моменту, коли Заступниця вирішує підставити Попелюшку. Спочатку цей вчинок здавався мені надто жорстоким і цинічним. Проте в процесі роботи я почала дивитися на ситуацію її очима. До цього моменту вона вже втрачала контроль над колонією під час бунту, роками будувала свою кар'єру, приховувала небезпечні для себе факти та жила в постійному страху втратити все, чого досягла. Тому поява режисера стала для неї загрозою всьому її життю. У такій логіці Попелюшка перестає бути конкретно людиною і перетворюється на перешкоду, яку потрібно усунути. Я не виправдовую цей вчинок, але в певний момент роботи над роллю зрозуміла, що для самої Заступниці він справді є єдиним можливим виходом.

Головною ціллю Заступниці у виставі я визначила для себе збереження влади та контролю над колонією. Однак у процесі роботи я зрозуміла, що за цією метою приховується дещо більше. Насправді вона намагається захистити не лише свою посаду, а й той світогляд, на якому побудувала все своє життя. Якщо правда вийде назовні, якщо дівчата перестануть її слухатися, якщо система покаже свою неспроможність, тоді їй доведеться визнати, що більшість її рішень були помилковими. Саме цього вона боїться найбільше.

Робота над її біографією допомогла мені побачити в Заступниці не лише представницю влади, а й людину зі своїми страхами, розчаруваннями та

нездійсненими мріями. Саме через ці деталі персонаж став для мене живим і зрозумілим, а його вчинки — логічними в межах створеного ним самим світу.

Аналіз характеру, мотивів, цілей

Під час роботи над роллю мені було важливо не просто визначити характер Заступниці як жорстокий чи владний. Набагато цікавіше було зрозуміти, чому вона говорить саме так і чому в кожній ситуації обирає саме такі дії. Читаючи п'єсу, я поступово почала помічати, що Заступниця майже ніколи не говорить прямо про свої справжні наміри. Навпаки, вона постійно ховає їх за словами про турботу, порядок або благо інших людей. Наприклад, коли режисер пропонує знімати дівчат, вона говорить: *«Не знаю, чи ви не переоцінюєте все це. У будь-якому разі потрібно владнати деякі формальності. Згода батьків... Люди побачать їхні обличчя, запам'ятають... А потім у дівчат можуть бути складнощі»* [1]. Спочатку ці слова можуть прозвучати як щире піклування про вихованок. Але чим краще я починала розуміти персонажа, тим більше мені здавалося, що вона переживає не за дівчат, а за можливі наслідки для себе. Якщо фільм покаже щось небажане, відповідати доведеться саме адміністрації колонії.

Для мене дуже показовою стала сцена, де режисер запитує, чи погодяться дівчата брати участь у зйомках. На це Заступниця відповідає: *«А як же! У разі чого — вдаємося до якоїсь санкції... або ще щось зробимо»* [1]. А потім зовсім спокійно пояснює: *«Налякаємо їх»* [1]. У цей момент я побачила, наскільки природним для неї є використання страху як робочого інструменту. Вона навіть не сприймає це як щось погане. Для неї це така ж частина професії, як для вчителя пояснювати урок.

Особливо це проявляється у сцені знайомства дівчат із проектом фільму. Заступниця говорить про добровільність участі, але майже одразу додає: *«Звісно, якби ми так не домовилися, я була б змушена просто зобов'язати вас брати участь у зйомках»* [1]. Це дуже характерна риса персонажа. Вона постійно створює ілюзію вибору, хоча насправді вибору ніхто не має. Ще більше про її

методи говорить той факт, що під час інтерв'ю майже всі дівчата називають саме Заступницю людиною, яка найбільше допомогла їм у житті. Я не сприймаю це як доказ її доброти. Навпаки, мені здається, що це результат багаторічного впливу на вихованок. Вони добре знають правила гри й розуміють, які відповіді від них очікують.

Коли Попелюшка починає поводитися не так, як потрібно адміністрації, Заступниця одразу демонструє своє справжнє ставлення. Під час інтерв'ю вона говорить: *«Хіба хтось каже, що не можна? Тільки мушу тебе попередити: прорахуєшся — будеш шкодувати!»* [1]. Для мене ця репліка дуже важлива. Вона показує, що для Заступниці реальність визначає не правда, а влада. Вона вважає, що має право встановлювати правила не лише поведінки, а й самого сприйняття дійсності.

Першою відкритою спробою зламати Попелюшку стає історія з годинником. Заступниця оголошує: *«У нашому колективі стався інцидент»* [1]. Формально вона говорить про пошук злодія, але насправді створює ситуацію, яка повинна налаштувати дівчат проти Попелюшки. Для мене цей момент важливий тим, що Заступниця вже не просто контролює колонію, а починає свідомо маніпулювати людьми для досягнення власної мети.

Дуже показовим є і монолог, який вона записує для фільму. *«Я — педагог місцевої колонії. Виховні проблеми в нашій країні... вже близькі до остаточного розв'язання»* [1]. У цій сцені я бачу людину, яка настільки звикла до офіційних формулювань, що сама починає в них вірити. Вона прагне показати себе ідеальним працівником системи та отримати схвалення з боку режисера. Для мене тут особливо відчутне її бажання бути важливою та помітною.

Найжорстокішою для мене стала лінія з Принцом. Коли Заступниця пояснює режисерові свій план: *«Робимо так удруге, втретє — тут і дурень здогадався б, що після кожної бесіди з Попелюшкою ми влаштовуємо ревізію»* [1], стає зрозуміло, що вона вже діє цілеспрямовано. Вона не намагається

вирішити проблему — вона створює її штучно. Саме тут Попелюшка остаточно перетворюється для неї на ворога.

Сцена розмови з Принцом. У нашій адаптації Заступниця ставить її у планку та тримає в такому положенні тривалий час. Це рішення режисера допомогло мені ще краще зрозуміти персонажа. Заступниця не просто переконує чи шантажує. Вона поступово ламає людину фізично й морально. При цьому робить це майже спокійно, без агресивних вибухів. Саме така стриманість лякає мене в ній найбільше.

Сцена з піснею, пісня написана саме Попелюшкою у нашій сценічній адаптації - для загострення ситуації. Я сприймаю цю пісню як особистий голос героїні, її спробу висловитися. Саме тому реакція Заступниці є настільки жорсткою. Вона фактично забороняє цьому голосу існувати. Для мене це вже не боротьба з конкретною дівчиною, а боротьба з будь-яким проявом свободи, який вона не може контролювати.

Наприкінці вистави Заступниці здається, що вона перемогла. Попелюшка ізольована, Принц підкорена, зйомки тривають, режисер отримує матеріал для свого фільму. Зовні вона досягає всього, до чого прагнула. Але саме тут я побачила головну помилку персонажа. Вона настільки захоплюється процесом контролю, що перестає помічати наслідки власних дій.

Попелюшка своїм протестом руйнує всю конструкцію, яку Заступниця будувала протягом вистави. І хоча формально вона отримує те, чого хотів режисер, — яскраве та сильне видовище, — результат виявляється зовсім не таким, як вона очікувала. Правда виходить назовні, а разом із нею руйнується і створений нею образ успішної колонії.

Саме тому я не можу назвати Заступницю людиною, яка прагне робити зло. Мені здається, що її головний мотив — зберегти владу, контроль і власне місце в системі. Проте що ближче вона підходить до цієї мети, то більше втрачає людяність. І в цьому для мене полягає головна трагедія цього персонажа.

Стосунки з іншими персонажами

У структурі вистави Заступниця належить до табору влади та контролю. Вона є представницею системи, яка намагається зберегти встановлений порядок будь-якою ціною. Майже всі її стосунки з іншими персонажами будуються не на рівності, а на підпорядкуванні, впливі або боротьбі за вплив. Саме через зіткнення з іншими героями поступово розкриваються її справжні мотиви, страхи та внутрішні суперечності.

Заступниця і режисер.

Найскладнішими для мене стали стосунки Заступниці з режисером. На початку вона сприймає його як загрозу. Його поява порушує звичний порядок існування колонії. Він ставить питання, цікавиться деталями, прагне побачити більше, ніж йому показують. Саме тому Заступниця від самого початку намагається контролювати його увагу та спрямовувати її в потрібний бік. Водночас у цих стосунках є ще один рівень. У моєму розумінні режисер стає для Заступниці уособленням іншого життя, до якого вона сама ніколи не належала. Він приїжджає із зовнішнього світу, здається освіченим, успішним і вільним. Саме тому вона прагне не лише приховати від нього правду, а й справити на нього враження. У певний момент їй уже недостатньо бути керівницею колонії — хочеться бути цікавою йому як жінці.

Парадокс цих стосунків полягає в тому, що вони обидва використовують одне одного. Режисеру потрібна історія для фільму, а Заступниці потрібне його схвалення. Але якщо режисер шукає правду, то вона намагається створити красиву ілюзію. Саме тому їхнє зближення від самого початку приречене на конфлікт.

Заступниця і дівчата

Стосунки Заступниці з вихованками колонії побудовані на переконанні, що людиною можна керувати лише через страх. Вона не сприймає дівчат як окремих особистостей із власними травмами чи історіями. Для неї вони насамперед група, яку потрібно тримати під контролем. Водночас вона постійно говорить мовою

турботи. У її словах багато виховання, дисципліни, допомоги та правильних життєвих орієнтирів. Але за цією риторикою приховується зовсім інше ставлення. Складається враження, що вона давно втратила віру в можливість змінити когось із цих дівчат. Тому її метою стає вже не перевиховання, а керованість. Мені здається, що найбільше Заступниця боїться не агресії чи непокори, а самотійності. Поки дівчата виконують накази, вона почувається впевнено. Щойно хтось починає мислити самотійно або ставити під сумнів її авторитет, це одразу сприймається як небезпека.

Заступниця і Попелюшка

Якщо дивитися на структуру конфлікту, то саме Попелюшка стає головною суперницею Заступниці. Цікаво, що спочатку Попелюшка не веде відкритої боротьби за владу. Вона просто залишається собою, говорить те, що думає, і не погоджується повністю підкоритися правилам гри. Саме це робить її небезпечною в очах Заступниці. Попелюшка нагадує про існування правди, яку неможливо повністю контролювати. Тому їхній конфлікт поступово переходить від особистої неприязні до справжнього протистояння двох світоглядів. Одна прагне абсолютного контролю та керованості, інша відстоює право залишатися собою навіть у середовищі, де це небезпечно. Через це Попелюшка стає для Заступниці не просто проблемною вихованкою, а символом загрози всій системі, яку вона представляє.

Саме тому Заступниця докладає стільки зусиль, щоб дискредитувати її в очах інших дівчат. Їй недостатньо покарати Попелюшку. Потрібно позбавити її авторитету, ізолювати від колективу та зруйнувати її вплив.

Заступниця і Принц

Особливими є й стосунки Заступниці з Принцом. На відміну від Попелюшки, Принц не є прямим ворогом. Навпаки, Заступниця бачить у ній ресурс, який можна використати для досягнення власної мети.

Принц має авторитет серед дівчат, а тому здатна впливати на атмосферу всередині колонії. Саме через це Заступниця намагається не знищити її, а

підкорити собі. У цих стосунках добре видно одну з головних рис персонажа — вона завжди шукає слабе місце людини та використовує його. У нашій сценічній версії це особливо проявляється в епізоді, де Заступниця фізично виснажує Принца, змушуючи її тривалий час стояти в планці. Ця сцена допомогла мені зрозуміти, що для Заступниці підкорення людини є не емоційним спалахом чи проявом злості, а холодним і продуманим процесом.

Попелюшку вона намагається усунути як загрозу, а Принца — перетворити на інструмент впливу. Саме через це їхні стосунки відрізняються від усіх інших. Тут важливим стає не покарання, а поступове ламання чужої волі.

Аналізуючи всі ці взаємини, я дійшла висновку, що Заступниця практично не будує рівноправних стосунків ні з ким. Вона або контролює, або намагається контролювати. Саме тому поява людей, на яких її вплив перестає діяти, стає для неї найбільшою загрозою і зрештою призводить до руйнування всього світу, який вона так довго вибудовувала навколо себе.

Фізична і пластична характеристика

Коли я думаю про її тіло, воно в мене не складається в щось «жіноче» у звичному сенсі. Воно радше зібране, як у людини, яка все життя прожила в режимі, де не можна розслабитись повністю. Наче вона навчилась існувати так, щоб не займати зайвого простору.

Мені здається, її постава сформована не стільки віком, скільки звичкою контролю. Вона тримає спину рівно не тому, що їй зручно, а тому що інакше не буває. У ній є щось від службового тіла — коли кожен рух має функцію. Вона не «носить» тіло, вона ним користується.

У пластиці я постійно ловлю цю внутрішню зібраність у верхній частині — плечі, шия, щелепа. Там ніби вся її енергія. Нижче — все якось приглушено, ніби вона давно відрізала собі право на легкість у тазі, у ході, у спонтанності. Через це навіть коли вона просто стоїть, є відчуття напруги, як натягнута нитка, яка не рветься, але й не відпускає.

Хода в неї не «жіноча» в побутовому розумінні, без м'якості чи гри. Вона рухається так, як людина, яка звикла заходити в простір і одразу його оцінювати. Це рух наглядача, а не спостерігача. В цьому є щось від Курбасівського принципу «дієвого тіла» — тіло не існує саме по собі, воно завжди виконує функцію, тільки тут ця функція — контроль і влада.

Вона майже не дозволяє собі випадкових рухів. Навіть коли вона розслаблена, це виглядає як контрольована розслабленість. І от в цих мікротріщинах — коли рука стискається швидше, ніж вона встигає це усвідомити, або коли плечі на секунду «провалюються» — і з'являється її справжня внутрішня історія.

Костюм для неї я бачу як продовження цієї системи. Не прикрашання, не вираження себе, а форма, яка тримає. Навіть якщо це не буквальна уніформа, то відчуття таке, ніби одяг завжди трохи дисциплінує її тіло. Грим теж не про красу — він стирає індивідуальність, робить обличчя «робочим».

Якщо говорити про пошук, то мені тут важливо було не вигадати їй пластику, а ніби «зчитати» її з середовища. Я багато думала про людей, які довго живуть у закритих системах — там тіло поступово втрачає спонтанність і стає частиною ієрархії. У цьому є щось дуже від Антонена Арто: тіло як місце, де накопичується напруга, яку вже неможливо проговорити, тільки показати.

Голосові особливості

Голос у неї для мене ще жорсткіший, ніж тіло.

Вона говорить так, ніби кожне слово вже перевірене. Немає відчуття, що вона шукає фразу — вона її просто «видає». Це мова людини, яка звикла оформлювати реальність, а не проживати її.

Тембр я чую рівний, трохи нижчий, без зайвої теплоти. І що цікаво — навіть коли вона говорить про речі емоційні або жорсткі, вона не підвищує голос. Її сила не в крику, а в холодній впевненості. Це така спокійна жорсткість, яка діє сильніше за агресію. Дикційно вона дуже чітка. Наче професійно «зібрана» мова.

Інколи навіть здається, що вона говорить як у звітах — структуровано, без зайвих слів. Це не природна розмовність, а вже вироблена манера існування.

Але я для себе помічаю, що в певні моменти ця система починає тріщати. Особливо коли з'являється тема дівчат або коли вона говорить про контроль. Там інтонація ніби трохи з'їжджає — з'являються короткі фрази, обриви, внутрішні повтори. Це не зовнішня емоція, а щось, що проривається крізь звичку тримати все рівно. І ще один момент — вона майже не має «живої» інтонаційної гри. Вона не розповідає, вона констатує. Це дуже важливо для образу, бо навіть її внутрішні конфлікти звучать як частина системи, а не як особиста сповідь.

У цьому я бачу її головну парадоксальність: зовні вона максимально зібрана, майже «ідеально функціональна», але всередині це тіло і голос людини, яка дуже довго не дозволяла собі бути м'якою.

3.2 Практичний етап роботи. Отримання результатів

Коли я думаю про те, що взагалі вдалося зробити з цією роллю, для мене найважливіше — це момент, коли персонаж перестає бути набором якостей і починає існувати як цілісна стратегія поведінки. У Заступниці я змогла зібрати цю зовнішню «маску», яка для неї не декоративна, а функціональна. Вона не показує жорсткість прямо — навпаки, її сила в м'якості форми: спокійний голос, контрольована посмішка, виважені реакції. І саме це працює сильніше, ніж будь-яка відкрита агресія, бо створює відчуття, що все під контролем навіть тоді, коли всередині може бути напруга.

Я відчула, що цей контроль — не просто риса характеру, а спосіб виживання в середовищі, де слабкість не дозволена. Тому вона дуже рідко «зривається», і навіть ці зриви швидко повертаються назад у систему. Мені вдалося це зрозуміти тілом — як постійне внутрішнє утримування себе в тонусі, коли ти ніби завжди маєш бути готовою зупинити будь-який рух або будь-яку незгоду ще до того, як вона проявиться. Але саме цей аспект пластики для мене ще залишається в

процесі. Я розумію, як це має працювати, але мені потрібно більше часу, щоб це стало природним станом, а не технічною задачею.

Найбільша дистанція між мною і персонажем була саме в її жорсткості. Її безжальність і холодний егоцентризм спочатку здавались мені майже неприйнятними. Я не могла одразу знайти внутрішнє виправдання таким вчинкам. Але поступово я почала шукати не виправдання, а причини — і тоді ця жорсткість перестала бути «чужою». Вона стала наслідком певного досвіду, а не просто рисою характеру. Це дало можливість не засуджувати її, а будувати з нею внутрішній зв'язок.

Водночас у ній є речі, які мені особисто дуже знайомі — дисципліна, зібраність, відповідальність, професійність. Це ті якості, через які я можу триматися в цьому образі, бо вони не вигадані, а вже є частиною мого досвіду. І саме на цьому перетині — між схожим і радикально відмінним — і починається робота над роллю.

Щоб подолати розрив між мною і нею, я постійно поверталась до питання: що б було, якби моє життя склалося так само, як її? У яких умовах я могла б стати такою? Це умовне «підкладання» досвіду дуже допомогло мені зсередини прийняти її логіку. Я ніби поступово почала жити всередині її запропонованих обставин, і тоді багато речей стало зрозумілішими без зайвих пояснень.

Окремим кроком стало вигадування її внутрішньої історії — майже роману життя, який не озвучений у тексті, але існує як основа всіх її дій. Через це вона перестала бути функцією системи і стала людиною з власною траєкторією досвіду. І саме в цей момент з'явилося справжнє співпереживання до неї, навіть якщо її вчинки залишаються жорсткими.

Щодо надзавдання, то для мене воно поступово проявилось як потреба не просто контролювати простір, а утримати його від хаосу будь-якою ціною. Це не про владу заради влади, а про страх втрати керованості, який маскується під впевненість і порядок. Коли я це для себе сформулювала, багато сцен почали складатися логічніше.

Якщо чесно, я відчуваю, що в цілому цей персонаж вже «зібраний» у моєму розумінні. Але остаточна точність ще потребує часу — через проби, через тілесне закріплення і сценічний досвід. Зараз я радше на етапі, коли я знаю, куди рухаюсь, але ще відпрацьовую, як це точно проявляється в кожному конкретному жесті, погляді і паузі.

3.3 Розвиток ролі під час роботи вистави. Включення в загальну концепцію вистави

Робота з режисером

Робота з режисером для мене стала тим етапом, коли персонаж почав зміщуватись з просто інтерпретації ролі в щось більш точне і актуальне. Одне з ключових рішень, яке одразу змінило оптику всього матеріалу, — це зміна статі персонажа. В оригінальному тексті Заступниця була чоловічим персонажем, але в нашій роботі її зробили жінкою. І для мене це дуже сильно зсунуло фокус. Якби це залишилось чоловічим образом, у виставі неминуче з'являвся б додатковий сексуалізований підтекст, який би відводив увагу від головної теми. Натомість жіноча постать тут працює зовсім інакше — як система контролю, яка не прив'язана до гендерної ролі як такої, а існує як наслідок досвіду, середовища і внутрішньої деформації.

У такому варіанті Заступниця стає не «носієм влади», а людиною, яка сама збудувала для себе спосіб існування через контроль і маніпуляцію. Це вже не про статі і не про ієрархію в класичному розумінні, а про необхідність утримувати порядок будь-якою ціною, бо інакше її власна реальність розсипається. І саме це, як на мене, робить її більш актуальною — вона не функція системи, а людина, яка цю систему постійно відтворює.

Ще одне важливе режисерське завдання стосувалося емоційного прояву. Мені було запропоновано максимально приховувати внутрішні стани і тримати їх під контролем, навіть у найбільш жорстких ситуаціях. Зовні це має виглядати як спокій, ввічливість, майже «щира» посмішка і правильні наміри. Але саме в

цьому й виникає головний ефект — коли жорсткість не проговорюється напряду, а маскується під нормальність.

Для мене це стало дуже точним ключем до персонажа. Бо її вплив на інших відбувається не через відкритий тиск, а через постійне відчуття, що все виглядає правильно, але насправді повністю підпорядковано її контролю. І чим спокійніше вона себе тримає зовні, тим сильніше це працює всередині сцени.

У підсумку ці режисерські рішення не просто уточнили образ, а змістили його в бік більшої багатшаровості — коли зовнішня м'якість і внутрішня жорсткість існують одночасно і створюють постійне напруження.

Репетиційний процес

Репетиційний процес для мене почався з найпростішого — читки і застільного періоду, коли ми просто розбирали п'єсу і пробували зрозуміти, про що вона насправді. Поступово з цього виросла наша адаптація, і вже тоді стало зрозуміло, що текст починає жити по-іншому, ніж у первинному варіанті. Після цього ми перейшли до роботи з монологами і загального формування образів. Це був етап, коли я вперше почала відчувати Заступницю не як набір слів, а як характер, який треба «зібрати» з різних станів і внутрішніх реакцій. Далі ми працювали етюдно над першими появами персонажів у виставі — шукали, як вони входять у простір, як себе заявляють, що одразу про себе дають зрозуміти.

Потім почалась найбільш об'ємна частина — робота в парних сценах. У мене їх найбільше було з Режисером, і саме там ми дуже багато перепробували і Perezбирали. Ці сцени постійно змінювались, бо там важлива не тільки дія, а й постійна зміна балансу між контролем, інтересом і прихованими намірами.

З Попелюшкою робота була іншою. У нас немає сцен, де ми тільки вдвох, тому там завжди був третій «глядач» — і це дуже впливало на поведінку Заступниці. Вона не може дозволити собі показати справжні наміри відкрито, але при цьому має так вести ситуацію, щоб Попелюшка точно розуміла, що від неї хочуть. Це постійна гра між прихованою загрозою і зовнішньою «нормальністю».

З Принцем у нас є сцена, де ми залишаємось вдвох, і вона для мене одна з ключових. Навіть там Заступниця не відкривається повністю — вона до останнього тримає контроль. Дуже важливим моментом для мене став сам хід із планкою під час цього «допиту». Це момент, коли сцена ніби перевертається: спочатку вона виглядає як перевірка витримки, де Заступниця чекає, поки Принц зламається. Але цього не стається — і напруга доходить до точки, де вже сама Заступниця втручається фізично, стає їй на руку. І саме тоді Принц не витримує, а Заступниця, замість відкритої жорсткості, раптом переходить у «турботу» — заспокоює, витирає сльози, підбадьорює. Але це абсолютно фальшивий жест, який вона вже може собі дозволити, бо результат досягнутий.

Ця сцена була для мене однією з найскладніших у роботі. Вона стоїть майже в кінці вистави, і там Заступниця вже максимально жорстка, майже без внутрішніх обмежень. Складність була ще й у тому, що ми не проходили виставу строго по хронології — і ця сцена в мене з'явилась однією з перших. Через це мені спочатку не вистачало внутрішнього «накопичення» стану, я ніби не доходила до тієї точки в персонажі природно. Але коли вистава почала складатися як цілісна структура, для мене теж почав вибудовуватись її шлях. Я зрозуміла, звідки вона приходить у кожну наступну дію, і тоді вже змогла посправжньому з'єднати всі сцени між собою і відтворити цей внутрішній розвиток без розривів.

3.4 Підсумковий аналіз роботи над роллю. Висновок

Коли я зараз аналізую створення Заступниці, я бачу чітку різницю між початковим задумом і фінальним результатом. Спочатку це був узагальнений образ жінки при владі в колонії — функція контролю і дисципліни. Я розуміла її роль у конфлікті, але ще не відчувала її як живу людину з власною логікою.

На старті роботи — чітка, застільний період і розбір п'єси — я орієнтувалась на загальний контекст і місце персонажа в системі. Уже тоді стало зрозуміло, що її не можна грати як «типаж», і потрібно будувати внутрішню

біографію, яка пояснює її жорсткість. Далі я сформувала для себе її приховану історію: досвід, середовище, причини, через які контроль став основним способом існування. Це змінило підхід — персонаж перейшов із функції в логіку поведінки. Паралельно почався фізичний і голосовий пошук. У пластиці я прийшла до зібраного, напруженого тіла з фіксованою верхньою опорою (плечі, шия, щелепа) і мінімумом спонтанних рухів. Хода і жести стали точними й функціональними. У голосі — рівний тембр, контрольована інтонація, відсутність емоційної амплітуди в зовнішній подачі.

Режисерські рішення суттєво вплинули на образ. Зміна статі персонажа прибрала сексуалізований підтекст і перевела історію в площину механізмів влади та контролю. Завдання приховувати емоції і тримати зовнішню «м'якість» зробило персонажа більш небезпечним: сила проявляється не через агресію, а через спокій і контроль.

У сценах із Попелюшкою ключовим стало приховання справжніх намірів у присутності свідка: зовнішній спокій при внутрішньому тиску. У сцені з Принцем важливою стала фізична дія як інструмент психологічного контролю (епізод із планкою), де влада проявляється через витримку і злам.

Найскладнішим було те, що репетиції йшли не в хронології вистави. Частину фінальних сцен я почала раніше, ніж був вибудований внутрішній розвиток персонажа, тому спочатку не вистачало емоційної послідовності. Це вирівнялось лише тоді, коли вистава зібралась у цілісну структуру.

Головна зміна між задумом і результатом: спочатку Заступниця була для мене жорсткою «функцією системи», а в результаті стала людиною, яка сама відтворює цю систему через потребу контролю. Її влада — не зовнішня, а внутрішньо сформована. У процесі я відсікла стереотипи «жорсткого персонажа» і перейшла до точних засобів: пауза, погляд, контроль руху, стримана інтонація. Це і стало основою фінального образу.

4. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ПОШУКІВ

4.1 Акторські техніки застосовані у створенні ролі

Біографічний метод

Для мене біографічний метод став одним із найважливіших інструментів у роботі над Заступницею. У тексті немає фактів про її життя, мені цього бракувало. Я відчувала, що не зможу по-справжньому зрозуміти її вчинки, якщо не знатиму, що стоїть за ними. Тому я почала поступово вибудовувати її життя від самого дитинства. Мені було цікаво не тільки те, що з нею відбувалося, а й як саме вона це переживала. Я уявляла дівчину, яка виросла в постійних заборонах і контролі, яка все життя чула, що правильно, а що ні, що можна, а чого не можна. Людину, якій майже не залишали права на власний вибір. Чим більше я заглиблювалася в її минуле, тим більше починала розуміти, що її прагнення контролювати інших не виникло нізвідки. Вона постійно жила за чиймись правилами. Спочатку за правилами сім'ї, потім інтернату, академії, пенітенціарної системи. І в якийсь момент вона сама стала людиною, яка ці правила встановлює. Мені здалося, що це дуже важливий ключ до її характеру. Вона настільки звикла до життя в межах жорсткої системи, що вже не уявляє іншого способу існування.

Під час роботи я часто ставила собі питання: що людина повинна пережити, щоб почати щиро вважати жорстокість турботою? Як можна дійти до думки, що обмеження, покарання і страх — це спосіб допомогти комусь? І саме пошук відповідей на ці питання дозволив мені подивитися на Заступницю не як на антагоністку, а як на людину, яка давно втратила здатність бачити інші шляхи.

Біографія допомогла мені зрозуміти ще одну річ: Заступниця майже все життя прагнула бути «правильною». Правильною донькою, правильною ученицею, правильною курсанткою, правильною працівницею. Вона постійно відповідала чужим очікуванням і так і не навчилася слухати себе. Саме тому її зустріч із режисером для мене стала такою важливою. Вперше за довгий час у

неї з'являється мрія про інше життя, але навіть її вона сприймає через призму власної вигоди і контролю.

Створення цього «роману життя» дозволило мені знайти співчуття до персонажа. Не виправдати її вчинки, а зрозуміти, як вона до них прийшла. Після цього багато сцен почали працювати інакше. Я перестала грати окремі прояви характеру і почала бачити людину з конкретним минулим, досвідом, образами, розчаруваннями та страхами. Саме тоді роль стала для мене живою і цілісною.

Етюдний метод пошуку

Для мене етюдний метод став способом зрозуміти Заступницю не тільки в межах подій вистави, а й у тих моментах життя, які глядач ніколи не побачить. Ми робили багато етюдів на запропоновані обставини, вигадуючи ситуації з її повсякденного життя. Саме тоді персонаж почав ставати для мене живим.

Мені було цікаво дослідити її в ті моменти, коли поруч немає ні дівчат, ні працівників колонії, ні потреби демонструвати владу. Наприклад, я уявляла її ранок перед роботою. Як вона прокидається, збирається, п'є каву, дивиться на себе в дзеркало. І поступово я зрозуміла, що для неї вихід на роботу — це не просто початок робочого дня. Це момент, коли вона ніби одягає на себе певний образ. Вона готується до того, що весь день повинна бути уважною, зібраною, тримати все під контролем і не дозволяти собі слабкості. Саме тоді в мене народилася думка про її постійну «робочу» усмішку — привітну зовні, але абсолютно нещирю.

Ще був етюд про день перед приїздом режисера. У виставі ми бачимо вже результат, але мені хотілося зрозуміти, що відбувалося до цього. Я уявляла, як вона бігає колонією, перевіряє кожну дрібницю, дає вказівки, контролює, щоб усе виглядало ідеально. Для неї цей візит був не просто перевіркою чи робочою подією. Це була можливість показати себе, свою роботу і той світ, який вона будувала багато років.

Я подумала і про її особисте ставлення до цієї події. У її житті майже немає чоловіків, немає романтики чи уваги до неї як до жінки. Тому я уявляла, як вона довше, ніж зазвичай, стоїть перед дзеркалом, ретельніше обирає одяг, намагається виглядати краще. Не тому, що вона раптом стала іншою людиною, а тому, що десь глибоко всередині в неї ще живе потреба бути поміченою.

Саме через такі етюди я почала розуміти не лише те, що робить Заступниця, а й чому вона це робить. Вони допомогли знайти її звички, внутрішній ритм життя, дрібні побутові деталі, які потім непомітно перейшли у виставу і зробили образ більш насиченим.

Метод внутрішнього монологу

Заступниця ніколи не говорить прямо про свої справжні наміри чи почуття. Навпаки, більшу частину часу вона приховує їх за спокоєм, ввічливістю і демонстративною турботою. Саме тому для мене було важливо постійно знати, що відбувається в неї всередині в кожен конкретний момент. Внутрішній монолог допомагав утримувати все те, що я зібрала під час роботи над роллю: її біографію, страхи, образи, прагнення до контролю, справжнє ставлення до дівчат, до Режисера, до самої себе. Навіть коли зовні вона усміхається і говорить правильні слова, всередині може відбуватися зовсім інший процес. Саме це внутрішнє життя дозволяло мені не грати окремі емоції, а існувати в логіці персонажа.

Там де Заступниця маніпулює іншими, вона майже ніколи не погрожує відкрито, не демонструє агресію напряду. Тому мені потрібно було чітко знати, що саме вона думає в цей момент, чого хоче досягти і як оцінює людину перед собою. Тоді навіть звичайна фраза або пауза наповнювалися змістом.

Завдяки внутрішньому монологу я могла передавати глядачеві її справжню сутність не прямими засобами, а натяками. Мені було важливо не показувати емоцію буквально і не пояснювати її поведінку в лоб. Набагато цікавіше, коли глядач сам починає відчувати, що за зовнішньою доброзичливістю приховується

щось інше. Саме тому я намагалася працювати через підтекст, погляд, паузу, внутрішню думку, яка існує за словами. Цей метод допоміг мені зробити образ більш багатшаровим. Вона отримала безперервне внутрішнє життя, яке продовжується навіть тоді, коли мовчить. Саме це дозволяло утримувати правду існування персонажа і не переходити до зовнішнього награвання чи демонстративності.

Робота з архетипами

Для пошуку образу Заступниці я зверталася не лише до тексту вистави чи її біографії, а й до вже існуючих персонажів, які викликали в мене схожі асоціації. Найбільше на мене вплинули Долорес Амбрідж із серії про Гаррі Поттера та Мілдред Ретчед із фільму «Пролітаючи над гніздом зозулі». Звичайно, я не намагалася їх копіювати, але вони допомогли мені зрозуміти певні механізми існування Заступниці.

Коли я згадувала Амбрідж, мене найбільше цікавив контраст між формою і змістом. Вона майже завжди усміхається, говорить спокійно, ввічливо, використовує правильні слова, але за цією зовнішньою доброзичливістю приховується жорстокість і бажання повністю підкорити інших своїм правилам. Мені було цікаво спостерігати, як людина може створювати враження порядності й турботи, при цьому завдаючи болю та обмежуючи свободу інших.

Саме від Амбрідж я взяла цю ідею зовнішньої м'якості як інструмента влади. Заступниця майже ніколи не кричить і не влаштовує відкритих істерик. Навпаки, вона часто говорить дуже спокійно, іноді навіть привітно. Але що спокійнішою вона стає, то сильніше відчувається небезпека. Мені було важливо, щоб глядач поступово починав сумніватися в щирості її турботи і бачив, що за красивими словами стоїть прагнення контролювати.

Образ Мілдред Ретчед був для мене ще ближчим. Вона працює в закритій установі і переконана, що діє правильно. Найстрашніше в ній те, що вона не сприймає себе як лиходійку. Вона справді вважає, що підтримує порядок і

робить усе заради спільного блага. Її жорстокість народжується не з агресії, а з абсолютної впевненості у власній правоті.

Саме це я найбільше взяла для Заступниці. Під час роботи мені було важливо зрозуміти, що вона не прокидається зранку з думкою, як комусь нашкодити. Навпаки, у своїй картині світу вона рятує колонію від хаосу, виховує дівчат і робить те, що необхідно. Вона не бачить себе тираном. І чим більше я про це думала, тим цікавішим ставав персонаж. Ще одна риса Ретчед, яка вплинула на мене, — її самоконтроль. Вона майже ніколи не дозволяє собі втратити владу над ситуацією або показати справжні емоції. Навіть у найнапруженіші моменти вона намагається залишатися стриманою. Саме цього ми багато шукали й у Заступниці: здатності приховати роздратування, страх чи злість за спокійною інтонацією і посмішкою.

У процесі роботи я зрозуміла, що Заступниця для мене знаходиться десь між цими двома образами. Від Амбрідж у неї є зовнішня доброзичливість і маніпуляція через «правильність», від Ретчед — переконаність у власній правоті, професійна холодність і потреба тримати все під контролем. Але водночас Заступниця залишилася окремим персонажем, тому що за її жорсткістю я бачу ще й людину, яка все життя сама була частиною системи контролю і зрештою стала її продовженням. Саме це робить її для мене не просто негативним персонажем, а живою і суперечливою людиною.

4.2 Вплив спеціальної літератури на пошуки та створення персонажа

Під час роботи над образом Заступниці мені було недостатньо лише аналізу п'єси та власної уяви. Я відчувала, що для розуміння логіки цієї героїні потрібно дослідити не лише її особисту історію, а й механізми функціонування влади в закритих системах. Саме тому в процесі роботи я зверталася як до театральної літератури, так і до праць із соціології та психології.

Одним із найважливіших орієнтирів для мене стала праця Леся Курбаса «Філософія театру». Близьким виявився його підхід до актора як до людини, яка

не повинна поверхнево оцінювати свого персонажа. Працюючи над роллю, я намагалася не ділити героїв на хороших і поганих, а шукати внутрішню логіку їхніх вчинків. Саме такий підхід допоміг мені відійти від сприйняття Заступниці як просто жорстокої жінки та побачити в ній людину, сформовану певними життєвими обставинами та переконаннями.

Корисною виявилася й книга «Акторська майстерність: Американська школа», яку наш режисер В'ячеслав Довженко рекомендував для роботи над ролями. Під час читання мене особливо зацікавила увага до внутрішньої мотивації персонажа та пошуку особистого виправдання кожної дії. Це допомогло мені ставити собі не питання «що робить Заступниця?», а питання «чому вона не може вчинити інакше?». Саме через такий аналіз багато її рішень, які спочатку здавалися мені надто жорстокими, поступово набули логіки та внутрішньої послідовності.

Оскільки дія вистави відбувається в колонії, я також звернулася до праць дослідників, які вивчали природу влади та поведінку людей у закритих установах. Найбільше на моє розуміння персонажа вплинули ідеї Мішеля Фуко. У своїх роботах він досліджував, як працює дисципліна, нагляд і контроль у різних інституціях. Після ознайомлення з його поглядами я почала дивитися на Заступницю не лише як на конкретну людину, а як на частину системи. Вона сама стала носієм правил, які колись були нав'язані їй, а тепер нав'язуються іншим.

Дослідження Філіпа Зімбардо. Його експерименти показують, наскільки сильно середовище впливає на поведінку людини. Завдяки цьому я змогла інакше подивитися на жорстокість Заступниці. Вона не народилася такою. Багато років перебування в системі, де контроль і покарання вважаються нормою, поступово зробили ці методи для неї звичними та навіть необхідними.

Ідеї Ервінга Гофмана про функціонування закритих інституцій. Він описував, як людина змінюється в умовах простору, де кожен аспект її життя контролюється адміністрацією. Читаючи його роботи, я почала краще розуміти

не лише дівчат колонії, а й саму Заступницю. Вона теж є заручницею цієї системи, хоча й перебуває по інший бік влади.

Праця Стенлі Мілгрема про підкорення авторитету. Його дослідження змусили мене замислитися над тим, як часто люди виправдовують власні вчинки тим, що виконують наказ або діють заради більшої мети. Саме так мислить і Заступниця. Майже кожну свою дію вона пояснює необхідністю підтримувати порядок, захищати колонію чи виконувати службовий обов'язок. У якийсь момент вона настільки звикає до цих пояснень, що перестає помічати межу між службовою необхідністю та особистою жорстокістю.

Окрім наукових праць, важливу роль у створенні образу відіграли матеріали про роботу пенітенціарної системи, жіночі колонії та установи для неповнолітніх. Особливо цінними стали свідчення колишніх працівників колоній та репортажі про життя вихованок таких закладів. Вони допомогли мені наповнити персонаж конкретними деталями та краще зрозуміти атмосферу середовища, в якому існує моя героїня.

5. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ. ВИСНОВКИ

5.1 Оцінка власних результатів та успіхів

Робота над роллю Заступниці стала для мене цінним досвідом, тому що змусила вийти за межі поверхневого сприйняття персонажа. На початку я бачила в ній насамперед жорстоку та владну людину, але в процесі роботи зрозуміла, що за її вчинками стоять конкретні життєві обставини, страхи та переконання.

Найважливішим результатом для себе вважаю те, що мені вдалося знайти внутрішню логіку персонажа. Я перестала оцінювати Заступницю з позиції добра чи зла і почала шукати причини її рішень. Завдяки цьому її вчинки стали для мене зрозумілими, навіть тоді, коли я особисто не могла б їх виправдати.

Під час роботи я також навчилася уважніше працювати з підтекстом. Заступниця рідко говорить те, що насправді думає. Вона постійно прикриває контроль турботою, маніпуляції — вихованням, а жорстокість — необхідністю підтримувати порядок. Тому важливо було існувати не лише в тексті, а й у тому, що приховано за словами.

Корисним став і досвід роботи над фізичним існуванням персонажа. Мені потрібно було знайти поєднання зовнішньої стриманості та внутрішньої напруги. Заступниця майже ніколи не дозволяє собі відкритих емоційних зривів, тому значна частина роботи полягала в тому, щоб утримувати внутрішній конфлікт і водночас зберігати зовнішній контроль.

Ця роль допомогла мені краще зрозуміти, наскільки важливо для актора досліджувати не лише текст п'єси, а й контекст існування персонажа. Робота з додатковими джерелами, біографією героїні та її психологією дала можливість створити більш об'ємний і живий образ.

Вважаю, що за час роботи мені вдалося пройти шлях від загального уявлення про персонажа до усвідомленого сценічного образу зі своїми цілями, мотивами та способом мислення. Саме це я можу назвати головним результатом своєї роботи над роллю Заступниці.

6. ВИСНОВКИ

Працюючи над образом Заступниці у виставі за мотивами п'єси Януша Гловацького «Замазура», я зрозуміла, наскільки важливо для актора не зупинятися на першому враженні від персонажа. На початку роботи я бачила в ній людину, яка користується владою, залякує інших та пригнічує будь-який прояв свободи. Проте поступово за цими рисами почала відкриватися набагато складніша особистість.

Аналіз п'єси, історичного контексту, біографії персонажа, його взаємин з іншими героями та додаткових матеріалів допоміг мені зрозуміти, що жорстокість Заступниці не виникла сама по собі. Вона стала результатом її життєвого досвіду, виховання, професійного середовища та постійного страху втратити те, що вона так довго будувала. Саме тому головним відкриттям для мене стало усвідомлення того, що навіть найбільш неприємний персонаж завжди має власну правду.

Робота над роллю навчила мене уважніше ставитися до деталей. Часто характер героя розкривається не через великі монологи чи яскраві вчинки, а через дрібні реакції, інтонації, спосіб говорити або мовчати. Саме з таких деталей поступово складався образ Заступниці.

Особливе значення для мене мала співпраця з режисером В'ячеславом Довженком та всією творчою командою. Багато рішень народжувалися під час репетицій, обговорень і спільного пошуку. Саме завдяки цьому персонаж став для мене живим, а не лише текстом на папері. Працюючи над дипломною роботою, я ще раз переконалася, що створення сценічного образу не обмежується вивченням ролі. Це процес дослідження людини, її минулого, її мотивів та причин її вчинків. Чим глибше актор занурюється в цей процес, тим об'ємнішим і переконливішим стає персонаж.

У результаті роботи над Заступницею я не лише створила сценічний образ, а й здобула важливий досвід аналізу драматургічного матеріалу, роботи з характером та пошуку внутрішньої логіки персонажа. Саме тому цей творчий

процес став для мене не просто виконанням дипломної ролі, а важливим етапом професійного становлення.

7. ДЖЕРЕЛА

1. Гловацький Я. Замазура (Попелюшка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gardpa.nja.v.ua/articles/zamarashka-ja-glovackij.html> (дата звернення: 20.05.2026). (meoser.ferge.cx.ua)
2. Курбас Л. Філософія театру. – Київ : Основи, 2001. – 917 с.
3. Акторська майстерність: Американська школа / упоряд. А. Бартоу. – Львів : Літопис, 2005. – 640 с.
4. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison. – New York : Vintage Books, 1995. – 333 p.
5. Zimbardo P. The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil. – New York : Random House, 2007. – 551 p.
6. Goffman E. Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates. – New York : Anchor Books, 1961. – 386 p.
7. Milgram S. Obedience to Authority: An Experimental View. – New York : Harper & Row, 1974. – 224 p.
8. Коли будинок – зона. Розповідь екс-наглядача про життя колонії [Електронний ресурс] // Korrespondent.net. – Режим доступу: <https://share.google/OdzXXligxbyzQ3hIj> (дата звернення: 20.05.2026).
9. День з життя жіночої колонії для неповнолітніх : репортаж [Електронний ресурс] // Громадське радіо. – Режим доступу: <https://share.google/fjZ1uSrPAz50LkQEP> (дата звернення: 20.05.2026).
10. Жінка. Колонія. Дім. [Електронний ресурс] // The Ukrainians. – Режим доступу: <https://share.google/8NhC6Fejy1wnC4OPX> (дата звернення: 20.05.2026).
11. Głowacki J. Janusz Głowacki – життя та творчість [Електронний ресурс] // Culture.pl. – Режим доступу: <https://culture.pl> (дата звернення: 20.05.2026). (meoser.ferge.cx.ua)
12. Harry Potter and the Order of the Phoenix : film / dir. by David Yates. – USA ; UK : Warner Bros. Pictures, 2007. – 138 min.
13. One Flew Over the Cuckoo's Nest : film / dir. by Miloš Forman. – USA : Fantasy Films, United Artists, 1975. – 133 min.

8. ДОДАТКИ

“Замазура”

Януш Гловацький

Дійові особи та виконавці

Попелюшка - Джим Паола Елізабет

Принц - Лисенок Анастасія

Заступниця - Сорока Єлізавета

Режисер - Вечерніков Андрій, Трембецький Владислав

Помічниця режисера - Тертій Катерина

Перша Дочка - Дядечко Валерія

Друга Дочка - Головка Вікторія, Тертій Катерина

Батько - Артемова Яна, Вітчинкіна Олександра

Мачуха - Вітчинкіна Олександра, Артемова Яна

Чаклунка - Трембецький Владислав, Головка Вікторія

Викладачі майстерні

Викладач з акторської майстерності - Артем Атаманюк

Викладачка з акторської майстерності - Ольга Петровська

Викладачка зі сценічної мови - Людмила Ардельян

Викладач зі сценічного руху - Назар Майборода